

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

י"א ניסן, ה'תשל"ג

חלק א - יוצא-לאור לש"פ צו, שבת הגדול, יו"ד ניסן, ה'תש"פ

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושמונים לבריאה

שבעים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע

לעילוי נשמת

הרה"ת ר' מנחם מענדל בהרה"ח הרה"ת הרב ר' חיים שאול ע"ה

נלבי"ע י"ג כסלו ה'תשס"ו

מרת חנה בהרה"ח ר' מנחם מאניש ע"ה

נלבי"ע יו"ד ניסן ה'תשע"ג

ברוק

ת' נ' צ' ב' ה'

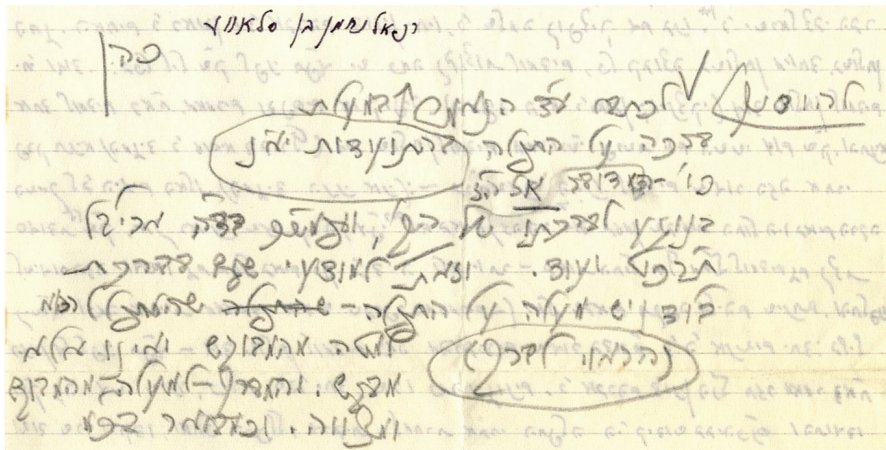

נדפס על ידי ולזכות צאצאיהם שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

ולרפואתו השלימה וקרובה של

חיים שאול בן חנה שיחי

בתוך שאר חולי עמו ישראל

©

Published and Copyright 2020 by
LAHAK HANOCHOS INC.

788 Eastern Parkway Suite #408 | Brooklyn, New York 11213

Tel. (718) 604-2610

info@lahak.org • <http://www.lahak.org>

The Kehot Logo is a registered trademark of Merkos L'inyonei Chinuch.

5780 • 2020

Printed in the United States of America

נדפס באדיבות דפוס
The PrintHouse
538 Johnson Ave. Brooklyn N.Y. 11237
(718) 628-6700

נסדר והוכן לדפוס
על ידי חיים שאול בן חנה
בדפוס „ועד הנחות בלה"ק"
(718) 604-2610

נדפס בסיוע ולזכות יצחק בן לאה וזוגתו רבקה ויקה בת רחל ומשפחתם שיחיו

הוספה

[ט"ז תמוז, ה'תשכ"ב]

לכתבו ע"ד הנאמר בהתועדות יא"נ במעלת ברכה על התפלה כו' – המדובר אז הי"ז בנוגע לברכתו של הק', ועפמשי"כ בד"ה אריב"ל תרכ"ט ועוד. וזאת למודעי שגם בברכת בוי"ד (הראוי לברך) יש מעלה על התפלה – שהמתפלל הוא למטה מהמבוקש ואינו אלא מבקש. והמברך – למעלה מהמבוקש ומצווה. וכמבואר בכ"מ.

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ צו, שבת הגדול, יו"ד ניסן הבעל"ט, הננו מוציאים לאור חלק ראשון מהתועדות י"א ניסן ה'תשל"ג, הנחה בלתי מוגה.

*

בתור הוספה – מכתב (תדפיס מכרכי אגרות-קודש שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

ב' ניסן, ה'תש"פ,
מאה שנה להסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע,
שבעים שנה לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע,
ברוקלין, נ"י.

מצילום כתי"ק, על גליון מכתבו של מו"ה רפאל נחמן הכהן כהן (כפר חב"ד) בתאריך זה – דו"ח מחגיגת חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז. – את הבא להלן הורה רבינו למוזכרות להוסיף למכתב כללי-פרטי דימי הגאולה (אג"ק חכ"ב אגרת ח'תנג). – אגרות נוספות אליו – אג"ק חכ"ח אגרת י'תרצד (ס"ע קכט ואילך), ובהנשמך בהערות שם.

לכתבו ע"ד הנאמר בהתועדות יא"נ [=י"א ניסן] במעלת ברכה על התפלה כו': נדפסה בתו"מ התועדות חל"ג (תשכ"ב ח"ב) ס"ע 293 ואילך. וש"נ. – במכתב-דו"ח כותב הנמען אשר במוצש"ק העבר, חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז, התאספו תושבי הכפר בביהכ"ס החדש, "והשליח ר' מאיר שמחה חן* הביא את הטייפ מהמאמרים והשיחות של י"א ניסן... וישבו עד שעה 1 אחר חצות"; ובהמשך לזה כותב בסיום מכתבו: "שמעתי (בהטייפ) שיחת כ"ק שענין הברכה (בודאי הכוונה לברכת צדיק בעיקרו) יותר גבוה מתפלה, אף שתמיד מבואר שענין התפלה הוא לחדש דבר חדש גם שבמקורו אינו. וזהו יה"ר, רצון חדש. משא"כ ברכה, המשכה מה שיש כבר רק זה בהעלם. ועכשיו שמענו חידוש". – וע"ז כותב רבינו (ככפנים).

הק' = הקב"ה.

בד"ה אריב"ל תרכ"ט ועוד: סה"מ תרכ"ט בתחלתו. וש"נ.

בו"ד: = בשר ודם.

שהמתפלל.. מבקש.. והמברך.. ומצווה. וכמבואר בכ"מ: ראה אוה"ת ויחי (כרך ו) תתשכה, א ואילך. שמיני ע' כט. נשא ע' רעא. ובכ"מ.

(* הזוכה בגורל – דאה אג"ק חכ"ב אגרת ח'שענ.

כי, רק בביאת (ובהתחלת ימות) המשיח¹⁶⁶ יהי' עולם כמנהגו נוהג, אבל בתקופה שלאח"ז יהי' שינוי מנהגו של עולם¹⁶⁷ —
הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א¹⁶⁸, ונדפס בלקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך.

בס"ד. שיחת י"א ניסן ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

א. כיון שנמצאים באמצע השבוע, ואעפ"כ מתאספים ביחד ומנגנים ניגון ואומרים לחיים וכו' — הנה כדי לצאת מכמה עניני שאלות וכו', כבר נקבע המנהג להתחיל בעריכת סיום מסכת.

וכיון שהסדר הרגיל שלא מתחילים בעריכת סיום מתוך אריכות השקו"ט, אלא עם ענין שנקל יותר להבין (ע"ד דברי הגמרא¹ שמתחילים עם "מילתא דבדיחותא") — תהי' ההתחלה עם הסיום עצמו ללא השקו"ט.

ועי"ז יהיו כל הענינים שלאח"ז — שירה ושמחה וכו' — בהמשך לענין העיקרי של סיום מסכת מבין "ששים המה מלכות² אלו ששים מסכתות"³, שזוהי כללות תורה שבע"פ.

ב. ובהקדמה — שבתורה גופא ישנו החילוק בין תושב"כ לתושבע"פ, שעניני תושב"כ הם ללא ספקות וקושיות וכו', משא"כ בתושבע"פ, כיון שזקוקים ל"קבלה איש מפי איש", יש בזה חילוקי דעות ושקו"ט וכו'.

וכפי שמצינו שהחילוק בין תושב"כ לתושבע"פ הוא כמו החילוק בין יום לילה — כדאיתא במדרש⁴ "מנין הי' משה יודע (בהיותו בהר) אימתי יום ואימתי לילה, אלא בשעה שהי' הקב"ה מלמדו מקרא הי' יודע שהוא יום, ובשעה שהי' מלמדו משנה הי' יודע שהוא לילה", שמזה מובן הקשר והשייכות שלהם זל"ז; והרי עיקר החילוק בין לילה ליום הוא — לא באופן שמשנתנית המציאות של שמים וארץ וכל צבאם, אלא שביום רואים בבירור מה שנעשה מסביב, משא"כ בלילה, אף שלא משנתנית המציאות, יש צורך בשקו"ט כדי להבחין ולברר מה נעשה מסביב⁵ — מה הם הענינים שצריך להשתדל בהם באופן ד"עשה טוב", ומה הם הענינים ההפכיים.

וע"ד כללות החילוק בין הזמן שביהמ"ק הי' קיים לזמן הגלות,

(1) שבת ל, ב. וש"נ.	(4) יל"ש תשא רמז תו. מדרש תהלים יט,
(2) שה"ש ו, ח.	ג.
(3) שהש"ר עה"פ.	(5) ראה גם

שעז"נ (יחזקאל לט, ט) "ובערו בהם אש שבע שנים", כי יהיו רבים מאד, שכל זה הוא בתחלת ביאתו, שלא יודעים עדיין ש"הרי זה משיח בודאי" (שזהו רק לאחרי ש"בנה בית המקדש וקבץ נדחי ישראל" (רמב"ם שם)); משא"כ בתקופה שלאח"ז, כש"ירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ", "כל גוים יעבדוהו" (תהלים עב, יא) — שלאח"ז נאמר "יהי פסת בר בארץ", שזהו"ע שינוי מנהגו של עולם. (167) ראה גם תו"מ חנ"ו ע' 129. וש"נ. (168) משיחות חודש ניסן שנה זו.

(166) וכמו בזמנו של בן כוזיבא*, שאז התנהלה מלחמה, ובלשון הרמב"ם בנוגע למלך המשיח (הל' מלכים ספ"א): "ילחם מלחמות ה'", ומה מוכח שיש גוים שצריך להלחם עמהם עם כלי זיין כו' (כך שזהו קודם קיום היעוד "וכתתו חרבותם לאתים", * שנמשך שנתיים ומחצה או יותר מזה (כהדעות בדבר — ראה סנהדרין צג, ב. צז, ב. ירושלמי ואיכ"ר שנסמנו בלקו"ש שבפנים הערה 69*).

נחלים¹⁵⁵, וכפי שמסיים¹⁵⁶: "כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים", ע"י זה שנאמר עליו¹⁵⁷ "ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה" — משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

* * *

כב. המשך סיום מסכת כתובות,

— ש"עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות" (כפשוטו, בהמשך לכמה מאמרים שבהכרח לפרשם כפשוטם¹⁵⁸) הוא שינוי מנהגו של עולם. והתיווך עם דברי הרמב"ם¹⁵⁹ ש"בימות המשיח . . . עולם כמנהגו נוהג" (ובפשטות כן הוא גם בא"י, וכמו בזמן בן כוזיבא, שממנו מוכיח הרמב"ם¹⁶⁰ שהמלך המשיח אינו צריך לעשות אותות ומופתים),

— נוסף על הסתירה בדברי הרמב"ם עצמו, שפוסק ש"אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד¹⁶¹, כדעת שמואל¹⁶², ואעפ"כ פוסק (א) ש"כל הנביאים כולן לא נבאו אלא לימות המשיח"¹⁶³, כר' חייא בר אבא דפליג על שמואל¹⁶², (ב) "כל כלי המלחמה אין יוצאין בהן בשבת . . . ואם יצא בכלים שאינן דרך מלבוש, כגון רומח וסיף וקשת ואלה ותריס, הרי זה חייב"¹⁶⁴, כדעת חכמים ש"אינן אלא לגנאי, שנאמר¹⁶⁵ וכתתו חרבותם לאתים . . . לא ישא גוי אל גוי חרב וגו'", דלא כשמואל¹⁶¹ —

מצוייר גדל סביבות הקור של דקל כשהוא רך — רש"י. ואם דברי ר"ג נאמרו בתור משל, הרי אין זה היפך מנהגו של עולם, וא"כ, מדוע "ליגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש", ומה השיב לו ר"ג בכך ש"אחוי לי' כמיהין ופטירות כו". ועכצ"ל שהכוונה במאמר ר"ג היא כפשוטם של דברים.

(159) הלי' מלכים רפ"ב.
 (160) שם פי"א ה"ג.
 (161) שם פי"ב ה"ב.
 (162) ברכות לד, ב.
 (163) הלי' תשובה פ"ח ה"ז.
 (164) הלי' שבת רפ"ט.
 (165) ישעי' ב, ד.

(155) שם, טו.
 (156) שם, טז.
 (157) שם, א.
 (158) וכדמוכח גם מהמאמר שלפניו "עתידין ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, שנאמר יהי פסת בר בארץ" (דרוש פסת בר לשון פסת היד שהיא רחבה, וחטה רחבה לא משכחת אלא פת אפוי' (גלוסקאות), וכלי מילת דרוש פסת לשון כתונת פסים — רש"י) — כי: מאמר זה הובא גם במסכת שבת בשם רבן גמליאל, ושם בהמשך לזה: "ליגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש, א"ל בא ואראך דוגמתן בעוה"ז, נפק אחוי לי' כמיהין ופטירות (שיוצאין כמות שהן בלילה אחד, ורחבין ועגולין כגלוסקאות — רש"י), ואכלי מילת נברא בר קורא" (סיב כמין לבוש

שבזמן הבית ראו בעיני בשר נסים ("עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש"⁶) למטה מעשרה טפחים, משא"כ בזמן הגלות, שנמשל לשינה ועיבור (ככל הלשונות שבזה)⁷, ובכללות נקרא בשם לילה⁸.

אמנם, אע"פ שענין הגלות והלילה הוא לכאורה כולו חסרון — הרי "יתרון האור מן החושך"⁹, והיינו, שיתרון האור בא מתוך החושך דוקא, כפי שמצינו שהענין ד"כפלים לתושי"¹⁰ ב"תורה אור"¹¹ נעשה דוקא לאחרי שהי' ענין הדומה ללילה, שלולי זאת, "לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד"¹², שזוהי תושב"כ, ואילו לאחרי הענין הדומה ללילה, ניתוספו ריבוי ענינים בתורה: "הלכות מדרש ואגדות"¹³, שזהו"ע תושבע"פ.

ולא זו בלבד שמתוך החושך נעשה "יתרון האור", אלא יתירה מזה, שע"י הלימוד ד"תורה אור" פועלים גם על חושך הלילה עד ש"לילה כיום יאיר"¹⁴.

וכמ"ש ביצי"מ¹⁵ "ויאר את הלילה", ומפרש רבינו הזקן¹⁶ שהלילה עצמו נעשה אור; ועד"ז בנוגע ל(יציאה מ)כללות ענין הגלות — שתהי' "כימי צאתך מארץ מצרים"¹⁷, "כימי" לשון רבים (ולא "יום צאתך"¹⁸, כיון שכל הימים מיום חמשה עשר בניסן הראשון עד ליום הגאולה האמיתית והשלמה ע"י משיח צדקנו, הם "ימי צאתך מארץ מצרים"¹⁹, כיון ש"בכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"²⁰ — שיהודי צריך להאיר את הלילה, ועד שפועל ש"לילה כיום יאיר".

וההתחלה בזה היא ע"י לימוד ועיון בתורה — "דדחקין למלה דחכמתא"²¹, מתוך שקו"ט וכו', ועי"ז שמתייגע בעצמו ("יגעתי"²²) בכח שכלו, בחב"ד שבו, אזי פועל שתהי' היגיעה גם בעולם, ועד שפועל שחושך (לילה) העולם אינו מונע את האור, ויתירה מזה, שנעשה ענין

(6) אבות פ"ה מ"ה.
 (7) ראה זח"ג צה, א. תו"א ר"פ וארא.
 (8) נסמן בתו"מ סה"מ אדר ריש ע' פא.
 (9) קהלת ב, יג.
 (10) איוב יא, ו.
 (11) משלי ו, כג.
 (12) נדרים כב, ב.
 (13) שמו"ר רפמ"ו.
 (14) תהלים קלט, יב.
 (15) בשלח יד, כ.
 (16) ראה סה"מ תקס"ג ח"א ע' שג.
 תקס"ח ח"א ע' קעא ואילך. וראה גם תו"מ ובכי"מ.
 (17) ח"ג ע' 41. וש"נ.
 (18) ראה זח"ג קעו, רע"א.
 (19) ראה סה"מ תרצ"א ע' רעח. וש"נ.
 (20) פסחים קטז, ב. תניא רפמ"ז.
 (21) זח"א קל, ב.
 (22) מגילה ו, ריש ע"ב.

של אתהפכא — "לילה כיום יאיר", שעניני העולם מסייעים ונעשים ענינים של תורה ומצוות.

וזהו גם מה שמבואר בארוכה בדרושי יצי"מ בתורה אור בהתחלת פ' שמות²³, בנוגע למ"ש בגלות מצרים (קודם מ"ת) "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה"²⁴, ועי"ז זכו למ"ת בהר סיני, כמ"ש²⁵ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על החר הזה" — שענין זה נעשה עתה ע"י היגיעה בלימוד התורה, כפירוש הזהר²⁶ "בחומר דא קל וחומר, ובלבנים דא ליבון הלכתא", בכל ה"ששים המה מלכות אלו ששים מסכתות ושמונים פלגשים אלו הברייתות",

ועי"ז יוצאים מן הגלות באופן ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹⁷, "ביד רמה"²⁷ ו"ברכוש גדול"²⁸ באופן של "נפלאות" לגבי ה"יד רמה" וה"רכוש גדול" שהי' ביצי"מ (כמבואר בכ"מ²⁹), ובאים "אל ארץ טובה ורחבה"³⁰ — הן בנוגע ללימוד התורה, בגאולה הפרטית ובחיים הפרטיים, והן ובעיקר כפשוטו ("אין מקרא יוצא מידי פשוטו"³¹) — "ואולך אתכם קוממיות"³², לארצנו הקדושה, "ארץ טובה ורחבה", שתהי' אז באופן ש"פרזות תשב ירושלים"³³.

ג. והנה, ממסכתות הש"ס שהסיום שלהם עוסק בעניני מעלות ארץ ישראל בזמן הזה, שע"ז באים למעלת א"י בזמן הגאולה העתידה — הרי זו מסכתא כתובות:

בסיום המסכת במשנה³⁴ איתא: "הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין",

ולאח"ז בא הסיום בגמרא אודות "דור שבן דוד בא", ומביא תחילה ענינים בלתי רצויים שיהיו אז — "קטיגוריא בתלמידי חכמים .. בזווי ובזווי דבזווי", ומיד לאח"ז מביא את הנחמה והיתרון שיבוא מתוך חושך זה: "עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות, שנאמר³⁵ כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם" (מדכתב תאנה וגפן נתנו חילם,

ש"מאמין בחי העולמים (ולכן) וזרע" (כמובא בתוס' מירושלמי¹⁴⁵), כמדובר כמ"פ בארוכה¹⁴⁶, ועאכו"כ כשרואה השגחה פרטית, ניסים בדרך הטבע, ועד לניסים גלויים.

וזהו הכנה קרובה לגאולה האמיתית והשלימה, עלי' נאמר¹⁷ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", וכפירוש הזהר²⁹ שתהי' אז הנהגה שתקרא בשם "נפלאות" אפילו בערך להנהגה "באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה וגו'"¹²² שהיתה ב"ימי צאתך מארץ מצרים".

[ולדוגמא: "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, שנאמר יהי פסת בר בארץ"³⁸ — שזהו ענין שלא הי' אפילו בימי צאתך מארץ מצרים, שאז היתה להם העונה שהוציאו ממצרים, ואח"כ הי' להם "לחם מן השמים"¹⁴⁷, ובשעה שרצו לחם מן הארץ, הוצרכו לקנות מ"תגרי אומות העולם" (כלשון הגמרא¹⁴⁸) לחם שנעשה ע"י חרישה וזריעה קצירה דישה וטחינה ואפי' כו', ואילו בימות המשיח תוציא א"י דברים מוכנים באופן שלא יהי' צורך בעמל — כהמשך דברי הגמרא¹⁴⁹: "אחוי לי' כמיהין ופטריות", "שיוצאין כמות שהן בלילה אחד", ללא זריעה וקצירה וכו', כך, שאפילו בערך ליצי"מ הרי זה ענין של נפלאות].

ובלשון חז"ל¹⁵⁰: "מזכירין יציאת מצרים .. לימות המשיח", אבל באופן ש"יציאת מצרים טפל לו" (לגאולה דאז שתהי' העיקר).

וזוכים לזה ע"י ההנהגה שמיוסדת על ענין האמונה, ובאופן שנמשכת וחודרת בכל הכחות, ובכח זה הולך במשך כל היום — כפי שהי' ב"ימי צאתך מארץ מצרים", ש"בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים"¹⁵¹, כמ"ש¹⁵² "ויאמן העם", ומזה נעשה "ויאמינו בהוי"¹⁵³ בקריעת ים סוף, ועד"ז גם בגאולה האמיתית והשלימה, ש"בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל"¹⁴³, שאז יקבץ הקב"ה את בני"מאיי הים" ומכל שבע הארצות שנימנו לפני¹⁵⁴, "והניף ידו על הנהר גו' והכהו לשבעה

(145) ראה מכילתא בשלח יד, לא. יל"ש
 (146) ראה גם תו"מ חס"ד ע' 116. וש"נ. שם רמז רמ.
 (147) בשלח טז, ד. (152) שמות ד, לא.
 (148) יומא עה, ב. (153) בשלח שם.
 (149) שבת שבעה ערה 38 ובפרש"י. (154) ישעי' יא, יא.
 (150) ברכות יב, סע"ב.

(23) מט, א ואילך. וש"נ.
 (24) שמות א, יד. (30) שמות שם, ח.
 (25) שם ג, יב ובפרש"י. (31) שבת סג, א. וש"נ.
 (26) ח"א כז, א. ח"ג קנג, א. רכט, ב. (32) בחוקותי כו, יג.
 (27) בשלח יד, ח. (33) זכרי' ב, ח.
 (28) לך לך טו, יד. (34) קי, ב.
 (29) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפו ואילך). (35) יואל ב, כב.

ואעפ"כ, בנוגע לאכילה, וכיו"ב בשאר עניני הנאה שצריך לברך עליהם — פוסקת התורה שכל זמן שאינו מברך, אין זה שלו, אלא חשיב גזל, ולא מבשר ודם, אלא מהקב"ה (כמו מעילה בהקדש וכו')¹³⁵.

ומזה מובן גם בנוגע להנהגת רב המנונא, שגם כשהמאכל מונח על השולחן, הנה אם אינו מתפלל ומבקש להקב"ה שיתן לו המאכל, אין המאכל שייך אליו — כשם שאינו שייך אליו ללא אמירת ברכה.

ועפ"ז מובן שגם ענין המזונות הו"ע של נס — שהרי אין לך נס גדול יותר מזה שע"י בקשה אצל מלך מלכי המלכים הקב"ה ימצא לחם על שולחנו, שיהי' שלו, ולא זו בלבד שיהי' מותר לאכלו, אלא הלחם יהפוך להיות דם ובשר כבשרו, באופן שיחזק את בריאותו הן בגשמיות והן ברוחניות; אלא שזהו נס כפי שמלוּבש בדרך הטבע. ועאכו"כ כשיש בדרך הטבע ענין של השגחה פרטית כו'.

ועד"ז בנוגע לענין הבריאות — כפי שמצינו בגמרא¹³⁶ בנוגע למ"ש¹³⁷ "והסיר ה' ממך כל חולי", שזהו ענין שישנו רק בכחו של הקב"ה.

וזהו כללות הענין ד"חיי (כולל גם בריאות) בני ומזוני" ש"במזלא תליא מילתא"¹³⁸, שזהו למעלה מהיכל הזכות (כמבואר בארוכה בכמה דרושים¹³⁹, ועד גם במפרשי הש"ס לסוגיא זו¹⁴⁰).

כא. וענין זה ממשיך חודש ניסן בכל השנה כולה:

ענינו של חודש ניסן — ש"בו יצאת ממצרים"¹⁴¹, ועד שהחודש כולו נקרא במדרש¹⁴² בשם "חודש של גאולה", וכלשון חז"ל¹⁴³ "בניסן נגאלו" (לא "בחמשה עשר בניסן", אלא "בניסן"), כיון שענין הגאולה שייך לכל החודש.

ועז"נ¹⁴⁴ "ראשון הוא לכם לחדשי השנה" — שממשיכים זאת בכל חדשי השנה, כך, שבשעה שיהודי עומד לזרוע שדהו, עושה זאת בגלל

135) ראה גם לקו"ש חל"ד ע' 107 ואילך.
 136) ראה כתובות ל, א ובתוד"ה הכל.
 137) ריש ע"ב ובחדא"ג מהרש"א שם.
 138) מ"ק קז, ריש ע"ב וש"נ.
 139) שם ז, טו.
 140) משפטים כג, טו.
 141) שמו"ר פט"ו, יא.
 142) ר"ה יא, רע"א. שמו"ר שם.
 143) בא יב, ב.
 144) ראה ביאורו לאדהאמ"צ וירא יא, ג ואילך. המשך מים רבים תרל"ו פקע"ד.

הרי עץ פרי אמור, מה תלמוד לומר כי עץ נשא פריו, אף אילני סרק ישאו פרי³⁶).

ויש בזה כמה ענינים הדורשים עיון:

ולכל לראש — שהסיום שבגמרא לא קשור לכאורה עם הענין המבואר במשנה?

וההוכחה לזה — מתלמוד ירושלמי, ששם לא נמצא כלל נולא באופן שנאמר בקיצור נמרץ, ובתלמוד בבלי ניתוסף בזה אריכות השקו"ט] ענין היעודים של ארץ ישראל לאחרי הגאולה, וגם לא הסיום אודות "דור שבן דוד בא", אלא הסיום הוא בענינים השייכים לדיני המשנה.

וגם אם בתלמוד בבלי רוצים להזכיר אודות המעלות של ארץ ישראל — הנה לכאורה אין צורך בסוגיא שלימה בענין זה.

ועיקר הקושי הוא בנוגע לסיום אודות "דור שבן דוד בא":

בשלמא מ"ש בפסיקא שלפנ"ז אודות הנהגת האמוראים בנוגע לאבנים ועפר של ארץ ישראל — הרי זה שייך למעלות של ארץ ישראל; אבל הענין הבלתי-רצוי שנאמר אודות "דור שבן דוד בא", אינו שייך כלל למעלות של א"י, אלא אדרבה, שהרי זה שייך לענין הגלות כו', כך, שמקומו לכאורה במסכת סנהדרין³⁷, ששם מדובר באריכות גדולה אודות הענינים שיהיו ב"דור שבן דוד בא" (וכן בקיצור בסוף מסכת סוטה), אבל אינו שייך כלל לסוגיא זו.

ויש להוסיף ולהעיר, שבנוגע לסיום המסכת בפסיקא "עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות כו'", איתא בתוס': "לפי שרוצה לסיים בדבר טוב, נקט לה הכא, ולא קאמרה לעיל דאיירי בהני מילי" (כמ"ש בהתחלת הסוגיא³⁸: "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר³⁹ יהי פסת בר בארץ"). אבל לכאורה אין זה מובן כלל — שהרי עיקר הקושיא היא, שכל הענין ד"דור שבן דוד בא" אינו שייך לכאן, ואילו משמעות דברי התוס' היא, שענין זה (לא רק שייך לכאן, אלא) מוכרח להיות כאן, עד כדי כך, שבגללו הוצרכו לשנות את מקומה של הפסיקא "עתידין כל אילני סרק כו'", ש"לא קאמרה לעיל דאיירי בהני מילי", אלא "נקט לה הכא", "לפי שרוצה לסיים (לא בענין ד"דור

38) קיא, ב. וכ"ה בשבת ל, סע"ב.
 39) תהלים עב, טז.

36) פרש"י שם.
 37) צז, א.

שבן דוד בא קטיגוריא בתלמידי חכמים .. בזווי ובזווי דבזווי" (אלא) בדבר טוב".

וכפי שיתבאר לקמן.

ד. והעיקר — כדברי התוס' — שיש לסיים בדבר טוב, כפי שמצינו הן בתושב"כ (שבכמה ספרים, שסימנם יתק"ק, חוזרים פסוק עוד הפעם כדי לסיים בדבר טוב⁴⁰) והן בתושב"פ, וזוהי הוראה לכל אחד ואחד, שמצדו צריך לסיים איזה ענין שיהי בדבר טוב — "אין טוב אלא תורה"⁴¹.

וכיון שהקב"ה מקיים בעצמו את כל הציווים שמצוה לבנ"י, כמ"ש⁴² "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" — בודאי יסיים הקב"ה את החושך כפול ומכופל של הגלות בדבר טוב, בגאולה האמיתית והשלמה.

ולא רק בנוגע לסיום כללות ענין הגלות, אלא אפילו בזמן הגלות גופא, הנה כשם שבש"ס גופא מסיימים בדבר טוב לא רק את המסכתא הששים, אלא כל מסכת בפני עצמה (כבנדו"ד, מסכת כתובות) מסיימים בדבר טוב, ועי"ז ניתוסף עוד ענין בתורה — הרי עאכו"כ שכן הוא בנוגע להקב"ה שקיבל על עצמו לקיים "חוקיו ומשפטיו", שכל "מסכתא" בחייו של כל יהודי, וכל יום מימי חייו,

— שנחשב לענין חתום בפני עצמו, כדאיתא במסכת נזיר⁴³ ש"יומי .. כתיב⁴⁴ ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד .. דמפסקי מהדדי" (היינו, שיום ולילה אינם שני ענינים נפרדים, אלא נחשבים לענין אחד בפ"ע, ללא קשר עם היום שלאחריו), ונפק"מ להלכה למעשה: "הריני נזיר מכאן עד מקום פלוני, אומדים כמה ימים מכאן ועד מקום פלוני, פחות משלושים יום, נזיר שלושים יום, ואם לאו, נזיר כמנין הימים", והיינו, שאם קיבל על עצמו נזירות בשיעור זמן של חודש הרי זה שלושים נזירות, כיון שהמנין הוא לפי מספר הימים שבחודש (ולא שעות, חצי מעת-לעת, לילה לחוד או יום לחוד), כיון שכל יום ענין בפ"ע —

(40) ראה גם תו"מ חס"ב ע' 152 הערה 36. (41) אבות פ"ו מ"ג. (42) תהלים קמז, יט. וראה שמור"ר פ"ל, ט. (43) ז, א (פלוגתא דאמוראי). (44) בראשית א, ה. ועוד.

המאורעות שלו הם באופן שעולם כמנהגו נוהג, ע"פ חוקי שמים וארץ שעליהם נאמר¹²⁹ "זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף גו' לא ישבותו". ויש זמנים שרואה השגחה פרטית בגלוי (אלא שהיצה"ר קורא זאת בשם "מקרה" או בשם "מזל" וכיו"ב), ועד שלפעמים רואה גם ניסים (כפי שידע אינש בנפשי), ובשני הסדרים שבניסים: נס שמלובש בדרך הטבע, כמו נס פורים, ונס גלוי, כפי שהי' ביצי"מ.

אך הנקודה שבדבר — שכל ד' סדרים הנ"ל הם באמת חזורים בענין ד' עושה נפלאות (גדולות) לבדו" (שזהו תוכן הענין דיצי"מ).

כ. והענין בזה:

בנוגע לפרנסה — ישנו הלשון המובא בחסידות¹³⁰, שפרנסת בני"י בזמן הזה היא בדוגמת ה"מן" — באופן ניסי, אלא שזה מכוסה בלבושי הטבע.

ועד שמצינו בזהר¹³¹ שרב המנונא הי' מתפלל להקב"ה שיתן לו מזונו, בה בשעה שסעודתו היתה מונחת לפניו על שולחנו.

והגע עצמך: תפלתו של רב המנונא היתה (לא באופן של אמירה בשפתיים בלבד, אלא) תפלה לאמיתתה. ואעפ"כ, הנה בשעה שעמד בפתח ביתו וראה שסעודתו מונחת כבר על השולחן שנמצא ברשות היחיד שלו, הכיר בכך שהדבר תלוי בתפלה להקב"ה שיתן לו מזונו, ורק לאח"ז יוכל לגשת לשולחן ולישב לאכול.

ועד שזהו הפירוש הפשוט במארז"ל¹³² "כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה .. שנאמר¹³³ גוזל אביו":

אמירת ברכה, "ברוך אתה ה' .. המוציא לחם מן הארץ", פירושה — שלחם זה אינו "כחי ועוצם ידי"¹³⁴, או מה שהארץ (או שדה וכרם) נותנת לו, אלא ישנו הקב"ה שהוא מוציא לחם מן הארץ, וחלק מזה הגיע אליו, ובגלל זה יש לו לחם לאכול. ולולי זאת — הרי זה גזל, שאינו שלו!

הלחם נמצא אמנם ברשות היחיד שלו, ואם יקדש בו אשה לפני שמברך עליו, הרי זה קידושין מן התורה (אם הוא שוה פרוטה וכו');

(129) נח ח, כב. לקו"ש חכ"ז ע' 99 ואילך. וש"נ. (130) ראה אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א (132) ברכות לה, ריש ע"ב. קלט. לקו"ש חט"ז ע' 178 הערה 38. וש"נ. (133) משלי כח, כד. (131) ח"א קצט, ב. ח"ב סב, ב. וראה גם (134) לשון הכתוב — עקב ח, יז.

ובלשון הכתוב¹²²: "הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים וגו'" (ככל אריכות הדברים שנתבארו בכתוב) — שהיו בפשטות נסים גלויים, שאפילו גוים ראו בעיני בשר שלהם.

ואילו העמל שבעבודת האדם בכל יום הוא באופן של נפש בגוף שזקוק לכל הענינים הגשמיים, אכילה ושתי' ופרנסה וכו', שצריכים להיות באופן ש"אין סומכין על הנס"¹²³; וביחד עם זה אומרים לו שצריך "לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים", שזהו ענין של נסים גלויים!?

יח. ויובן ע"פ דברי הגמרא¹²⁴ על הפסוק¹²⁵ "עושה נפלאות (גדולות) לבדו", ש"אפילו בעל הנס אינו מכיר בניסו":

ובהקדמה — שאין הכוונה לדבר היוצא מן הכלל שלפעמים קורה למישהו נס,

— ע"ד הסיפור עם בתו של רבי עקיבא¹²⁶, שתחבה מחט בכותל, וללא ידיעתה ביטלה ע"ז את מציאותו של הנחש שהי' סכנה לחייו, ולאח"ז היתה סיבה שעל ידה נודע הדבר; וע"ד הנס שאירע לכלל ישראל ב"אשד הנחלים"¹²⁷, שנודע להם אח"כ ע"ז שהבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם כו' —

אלא זהו ענין שישנו בכל יום.

ומה שאמרו רז"ל¹²⁸ "הקורא הלל בכל יום כו'" (שזהו היפך ענין ההלל) — הרי זה בגלל שאמירת הלל היא על נס שבגלוי, ואילו כאן מדובר אודות נסים שהם באופן ש"אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו".

וזהו גם הענין ש"בכל יום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים" — כי, כשם שביצי"מ היו נסים (גלויים), כך יש גם עכשיו נסים בכל יום, אלא שאין בעל הנס מכיר בנסו.

יט. ובפרטיות יותר:

יש אמנם שינויים במשך השנה ובמשך חיי האדם — כפי שרואה כל אחד שמתבונן במשך ימי חייו, שיש בהם ד' סדרים: ברוב ימיו,

(122) ואתחנן ד, לד. (123) ראה פסחים סד, ב. (124) נדה לא, א. (125) תהלים עב, יח (קלו, ב). (126) שבת קנו, ב. (127) חוקת כא, טו ובפרש"י. (128) שם קיח, ב. וראה גם תו"מ חס"ג ס"ע 380. וש"נ.

יסתיים בדבר טוב — טוב כפשוטו, כפי שנרגש אצל יהודי בהיותו נשמה בגוף, בבני חיי ומזונא רויחי,

וטוב זה יצטרף עם הטוב הפנימי — כתורת רבינו הזקן⁴⁵ שהקב"ה נותן ליהודים גשמיות, והם עושים מהגשמיות — רוחניות.

וכך מצטרפים "טוב לשמים" ו"טוב לבריות"⁴⁶ שניהם ביחד, ועי"ז פועלים ש"יבוא טוב ויקבל טוב מוטוב לטובים, יבוא טוב זה משה .. ויקבל טוב זו תורה וכו'" (כדאיאתא בגמרא במסכת מנחות⁴⁷) — שבקרוב ממש יבוא משה, "גואל ראשון הוא גואל אחרון"⁴⁸, וילמד תורה — תורתו של משיח — את כל העם כולו⁴⁹, ו"שמחת עולם על ראשם"⁵⁰.

* * *

ה. הסיבה כפשוטה להתוועדות זו קשורה עם יום הולדת, שבו מסתיימת השנה שעברה (ולאח"ז מתחילים קאפטיטל חדש בתהלים⁵¹). וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵², שביום ההולדת צריך להתבודד ולערוך חשבון על השנה שעברה.

ובהקדמה — שע"ד שמצינו בתורה שכללות ופרטות נאמרה⁵³, ועד"ז בנוגע לבני"י יש גאולה כללית ולפני"י גאולה פרטית⁵⁴, הנה כן הוא גם בנוגע לעריכת חשבון, שישנו החשבון על כלל השנה שעורכים "אחת בשנה"⁵⁵ — ביום הולדת, בנוגע לאיש פרטי, וביהכ"פ, בנוגע לכללות עם ישראל, ונוסף לזה ישנו גם החשבון שצריך לערוך בכל יום בק"ש על המטה בנוגע ליום שעבר (וכנ"ל מדברי הגמרא במסכת נזיר שכל יום הו"ע בפני עצמו), והיינו, שכשם שבמנין בני"י ישנו מנין מידי שנה בשנה, כפי שמונים ברה"ה לבריאת העולם, וכמו"כ ישנו מנין החדשים החל מחודש ניסן — כך ישנו גם מנין הימים: יום ראשון, יום שני וכו', כך, שכל יום דורש חשבון מה נעשה ביום זה.

(45) ראה "היום יום" כז טבת. כט אדר שני. כז אלול. — וראה גם (50) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא. (51) ראה לקמן ס"ב. (52) אג"ק שלו ח"ה ע' קו (נעתק ב"היום יום" יא ניסן). (47) נג, ריש ע"ב. (48) ראה שמו"ר פ"ב, ד"ו. דב"ר ספ"ט. (49) ראה רנג, א. שער הפסוקים ויחי מט, יו"ד. (50) תו"א משפטים עה, ב. (51) ראה תניא אגה"ק ס"ד. (52) ראה רמב"ם הלי' תשובה ספ"ט. ועוד. (53) ראה חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ. (54) ראה תניא אגה"ק ס"ד. (55) ליוהכ"פ — ס"פ תצוה. אחרי טז, לד. לקו"ת צו יז, א. ובכ"מ.

וכללות ענין החשבון צריך להיות בהתאם לתכנית והתכלית שעבורה הי' צריך לנצל את השנה או היום — אם הוא השלים את כל מה שהי' צריך לעשות, או שהי' בזה יתרון, או שהי' חסר משהו ח"ו.

ו. בענין זה ישנם ריבוי עבודות וריבוי תפקידים, ובלשון המשנה⁵⁶: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", וכמו בתורה: "ששים המה מלכות, הם ששים מסכתות, ושמונים פלגשים, אלו הברייתות, ועלמות אין מספר, אלו מימרות האמוראים", כולל גם כל הענינים ש"תלמיד ותיק עתיד לחדש"⁵⁷ בתושבע"פ שהם בלי גבול; ועד"ז בנוגע לשימוש לקונו — "אני נבראתי לשמש את קוניי"⁵⁸ — שצריך להיות באופן ש"בכל דרכיך דעהו"⁵⁹, כדברי הגמרא⁶⁰ שזוהי "פרשה קטנה שגופי תורה תלויין בה", וכפי שמדגיש הרמב"ם בהל' דעות⁶¹ ש"צריך האדם שיכוון לכו ולמעשיו כולם לידע את השם וכו'". אבל יש נקודה אחת שהיא הצד השונה בכל עניני השימוש לקונו — שבכל ענין ואופן שמשמש את קונו צריך להיות ענין היגיעה ("יגיעת"), כדברי הגמרא²²: "לא יגעת ומצאת, אל תאמין", והיינו, שלא זו בלבד שאין לזה מקום בשכל, אלא זהו היפך המציאות כל כך עד שאינו יכול להתקבל אפילו בדרך של אמונה.

וזהו מה שנקבע בתכנית והתכלית הכללית עבור כל אחד — ש"אדם לעמל יולד"⁶², בנוגע לכל ג' הסברות שהובאו בגמרא⁶³, שכל אחת מהן היא סברא בתורה: "עמל מלאכה", "עמל שיחה" או "עמל תורה";

וכמדובר בארוכה ביום ההולדת בשנה שעברה⁶⁴, שלכאורה אינו מובן: מהו הצורך באריכות הדברים, בה בשעה שאפשר לומר מיד ש"אדם לעמל יולד" היינו "עמל תורה"?! — אלא שזה גופא הוא הסדר בעבודת ה', שתחילה צ"ל "עמל מלאכה", ואח"כ צריך לבוא לידי הכרה שלא זו היא הכוונה, ואז צ"ל "עמל שיחה", ואח"כ צריך לבוא לידי הכרה שלא זו היא הכוונה, ורק לאח"ז יהי' אצלו "עמל תורה" עמל אמיתי.

(56) מכות כג, ריש ע"ב.
 (57) נסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.
 (58) משנה וברייתא קידושין בסופה.
 (59) משלי ג, ו.
 (60) ברכות סג, א.
 (61) פ"ג ה"ב.
 (62) איוב ה, ז.
 (63) סנהדרין צט, ריש ע"ב.
 (64) ס"ז ואילך (תו"מ חס"ח ע' 56 ואילך).
 וש"נ.

וחמדה¹¹⁵, כיון שכל הענינים נפעלו ונתקיימו בתכלית השלימות, ע"ד מ"ש¹¹⁶ "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם", שהיו כולם באופן של שלימות, לא רק "טוב" סתם, אלא "טוב מאד"¹¹⁷.

וכל זה נעשה ע"י ההנהגה באופן ש"משפטך למלך תן וצדקתך לבן מלך", שע"ז נעשה אח"כ "כלו תפלות דוד בן ישי", כולל גם מה שמשיח יושב בשערי רומי¹¹⁸ וממתין שיהי' הענין ד"היום אם בקולו תשמעו"¹¹⁹, שאז קא אתי מר — בקרוב ממש, ובאופן של שמחה וחסד ורחמים, ויוליכנו קוממיות לארצנו.

* * *

טז. דובר לעיל (ס"ב-יא) ש"בכל יום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים", והיינו, שאע"פ שיש כמה ענינים שמזכירים אותם בעתם ובזמנם, לאו דוקא בכל יום, הנה הענין ד"זכר ליציאת מצרים" צריך להיות "בכל יום".

וכיון שתורת-אמת דורשת זאת — שמזה מוכח שכן הוא עכ"פ ברוחניות הענינים — הרי מובן שזהו ענין שנוגע לו, שכדי שתהי' עבודתו ביום זה כדבעי, צריך לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים.

ונתבאר הצורך בענין דיצי"מ בכל יום — כדי שלא יתפעל מהעולם שמסביבו, "עולם" מלשון העלם והסתר¹²⁰, שבכללותו הו"ע של שינויים, שכל הענינים שבו משתנים מרגע לרגע, ואילו ממנו נדרש לעמוד בתנועה תמידית של עמל ("אדם לעמל יולד") להתנהג באופן "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", ככל התוצאות והמסקנות מזה ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה", כמובן בשכל אנושי אפילו של פשוט שבפשוטים (אם הוא רק בר-דעה, שלכן מחוייב במצוות), שמאמין שהקב"ה ברא את העולם, וגם אותו ("עולם קטן זה האדם"¹²¹).

יז. אך עדיין צריך להבין:

בנוגע ליצי"מ — יודע גם פשוט שבפשוטים שאז היו נסים גלויים.

(115) ראה מדרש תהלים (באבער) עה"פ.
 (116) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ.
 (117) שם א, לא.
 (118) סנהדרין צח, א (לגירסת הע"י).
 (119) תהלים צה, ז. וראה סנהדרין שם.
 (120) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.
 (121) תנחומא פקודי ג. ועוד.

למעלה, "תחת כסא הכבוד"¹⁰³, בדוגמת מלאכים, אלא דוקא לאחרי שבאים בציור ש"למצרים ירדתם .. אב ואם יש לכם .. יצר הרע יש ביניכם"¹⁰⁴, שאז הרי הם במעמד ומצב של "בן מלך".

כלומר: הסיבה לכך שרוצים ליתן לו "משפטיך" ו"צדקתך", היא בגלל שהוא "מלך", שזהו מעמדו ומצבו בהיותו "תחת כסא הכבוד" שהוא "חלק אלקה ממעל ממש", ולכן רוצים ליתן לו הכל, ועד ש"נתן לנו את תורתו", שהיא "שעשועים יום יום .. לפניו"¹⁰⁵;

אבל האופן שרוצים ליתן לו זאת הוא — לאחרי שנעשה מ"מלך" "בן מלך", ובא לעולם שהוא "מים עד ים .. עד אפסי ארץ"¹⁰⁶, ובאופן ש"למצרים ירדתם", ששם שייכת המציאות של "אויביו"¹⁰⁷ וכו', ושם צריך להתנהג כמו בן מלך — כידוע המשל המובא בספרי מוסר וספרי חסידות¹⁰⁸, שגם כשנמצא בשבי וטוחן בבית האסורים, ניכר עליו (אם הוא רק רוצה, ולא מאבד את עצמו) שהוא בן מלך, ולא בן השפחה שאחר הריחיים.

יד. וההתחלה בזה היא — "לשלמה":

ענינו של שלמה — כמ"ש בדברי הימים¹⁰⁹ "שלום ושקט אתן על ישראל בימיו".

והענין בזה — שרצונו של הקב"ה שכל אחד מישראל יגיע לתכלית שלימות השכר, כפי שיהי' ב"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"¹¹⁰ — "ליום השבת"¹¹¹, "למשבת מזיקין מן העולם"¹¹² (ש"נער קטן נוהג בס"ס¹¹³), באופן ש"אויביו עפר ילחכו"¹⁰⁷, ועד ש"גם אויביו ישלים אתו"¹¹⁴.

ובגלל זה — "משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך".

טו. וסיום המזמור — "כלו תפלות דוד בן ישי":

"דוד בן ישי" — קאי על משיח.

ופירוש "כלו תפלות גו'" — שהתפלות הם באופן של כליון

(103) זח"ג כט, ריש ע"ב. וראה בהנסמן
בנצו"ז לזח"א קיג, א.
(104) שבת פח, סע"ב ואילך.
(105) משלי ח, ל.
(106) פסוק ח.
(107) פסוק ט.
(108) ראה גם תו"מ חל"א ע' 119. וש"נ.
(109) א — כב, ט.
(110) תמיד בסופה.
(111) תהלים צב, א.
(112) יל"ש בחוקותי רמז תרעב (מתו"כ שם).
(113) ישעי' יא, ו.
(114) משלי טז, ז.

והנקודה הכללית בצורך בענין ה"עמל" — מובן מדברי השל"ה⁶⁵ על הפסוק⁶⁶ "זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו", שהחילוק בזה, שכאשר מקיימים ציווי הקב"ה בגלל היותו "אלקי אבי", הרי זה באופן ד"ארוממנהו", היינו, שזהו ענין שלמעלה ממנו, ואינו חודר בו; ורק כאשר "זה א-לי", היינו, שהוא בעצמו התייגע בזה, עד שנעשה כחו וחיותו — אזי "ואנוהו", שכל עבודתו נעשית באופן של יופי, "ספר תורה נאה .. בדיו נאה בקולמוס נאה" (ככל פרטי הענינים שנימנו במסכת שבת⁶⁷).

ז. ובהקדמה — שלכאורה נשאלת שאלה על כללות הענין ד"בכל דרכיך דעהו":

למרות שהגמרא עצמה אומרת שזוהי "פרשה קטנה", מדגיש הרמב"ם שלענין זה "צריך האדם שיכוון לבו וכל מעשיו כולם כו'".

ועד שבטור וש"ע חלק אורח חיים — שזהו החלק בש"ע ששייך לכולם, שבהכרח לידע כל הדינים שבו, כיון שזה נוגע למעשה אשר יעשון בכל יום (ולא כמו שאר חלקי הש"ע, חושן משפט, אבן העזר ויורה דעה, שע"פ דין יכול לפסוק רק מי שיש לו סמיכה, "יורה יורה" ו"דין ידין") — יש סימן שלם⁶⁸ שבו נתבארו פרטים ופרטי פרטים בנוגע להנהגה באופן ד"בכל דרכיך דעהו", ו"כל מעשיך יהיו לשם שמים"⁶⁹, כך, שאי אפשר לומר בזה פירושים ותירושים כו', כיון שמפורש שהכוונה היא בנוגע לאכילה ושת'י, שינה וטיול וכו', ככל הפרטים שנימנו בהל' דעות להרמב"ם⁷⁰ ובש"ע או"ח, בתור סדר והוראה בחיי כל אחד ואחת מישראל.

ואינו מובן:

לכאורה מספיק שבהתחלת היום (וכן באמצע היום) ימסור נפשו בשעת אמירת ק"ש, וכן בשעת תפלת שמו"ע, תפלת העמידה, "כעבדא קמי מרי"⁷¹, ועד"ז כשהולך "מבית הכנסת לבית המדרש"⁷² ללמוד תורה, לאחרי הקדמת ברכת התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", וכיון שנגש ללמוד את תורתו של הקב"ה, הרי מובן בשכל

(65) בעש"מ מאמר ראשון (מ, א). וראה
גם לקו"ש חט"ז ע' 245 ואילך.
(66) בשלח טו, ב.
(67) קלג, ב.
(68) סרל"א.
(69) אבות פ"ב מ"ב.
(70) ספ"ג רפ"ה.
(71) שבת יו"ד, רע"א.
(72) ברכות בסופה. וש"נ.

הפשוט שלימודו יהי "באימה וביראה וברתת ובזיע"⁷³, כך, שאין מה להתירא מענין של שוחד איזה שיהי, שהרי לא יתכן שיקח שוחד, בה בשעה שהולך ללמוד ולפסוק דין ע"פ תורתו של הקב"ה;

אבל מה נוגע לאח"ז אופן ההנהגה במשך כל היום באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו"?!;

בודאי מובן שאסור שיהי ענין שהוא היפך הרצון; אבל מהו ההכרח שבמשך כל היום כולו תהי ההנהגה לא רק "לשם שמים", אלא תיריה מזה, כהוראת הפרשה קטנה שבתורה: "דעהו" — לא רק אמונה בה, אלא גם ידיעה, עד כמה שיד השכל מגעת, ובלשון הרמב"ם⁷⁴: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון .. וכל הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמתת המצאור" — מה נוגע שענין זה יהי בכל פרט ובכל רגע של כל היום כולו, ושל כל השנה כולה, ושל כל ימי חייו?!

ועוד זאת:

כיון שענין זה נדרש מכל אלו ששייכים ללימוד אורח חיים, היינו, לכאור"א מישראל, צריכה להיות ההסברה בזה באופן שאפילו פשוט שבפשוטים, קל ועם הארץ, יבין בשכלו, שלא מספיק שמוסר נפשו בשעת ק"ש, ועומד קמי מרי' בשעת שמו"ע, אלא בכל רגע ופרט של כל ימי חייו, גם ביום חול, צריך להיות במעמד ומצב ש"בכל דרכיך דעהו".

בשלמא בנוגע לענין ה"עמל", הנה דוקא איש פשוט שאינו שייך להתלהב ("קאָכן זיך") בענין שכלי בכלל, יונח אצלו שזקוק לענין של עמל יותר מכפי שיונח אצל מורם מעם; אבל איך אפשר להסביר את הצורך בענין ד"בכל דרכיך דעהו" באופן שיתקבל אפילו אצל פשוט שבפשוטים?!

ח. ובכן, ההסברה בזה היא באופן פשוט — כדרך התורה שמביאה ראי' לדבר במילים ספורות, וכאשר לאח"ז מעיינים ומתבוננים בזה, נעשה הדבר מוסבר ומובן בכל הפרטים, ביחד עם התוצאות עד ל"המעשה הוא העיקר"⁷⁵, אפילו לפשוט שבפשוטים:

איתא בגמרא במסכת שבת⁷⁶: "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה", והגמרא מביאה מיד דוגמאות — לא רק

לכאורה נשאלת שאלה בפשטות הכתובים: מדוע נאמר תחילה "מלך" ואח"כ "בן מלך" — הרי הסדר הוא שלפני שנעשה מלך אזי הוא בן מלך (ואם לא הי' בן מלך, לא יכול להיות מלך), וכמו בשלמה, שתחילה הי' בן מלך, ואח"כ נעשה מלך, וא"כ, הי' הכתוב צריך לומר תחילה "בן מלך" ואח"כ "מלך"?

ויובן מכמו שהוא אצל כל אחד מישראל,

— כדאיתא במדרש⁹⁶ בנוגע לדוד שנקרא "נעים זמירות ישראל"⁹⁷, כיון שאמר את הזמירות בשם כאור"א מישראל עד סוף כל הדורות, כך, שכל הענינים שבמזמורי התהלים ישנם אצל כל אחד מישראל שאומר מזמורים אלו —

שנקרא בשם "מלך" וגם בשם "בן מלך", כדאיתא בהקדמת תקו"ז בתחלתה⁹⁸ שבנ"י נקראים "מלכים" (מסטרא דמלכות), ונקראים גם "בני מלכים", כפי שמצינו בנגלה במסכת שבת⁹⁹ ש"כל ישראל בני מלכים הם", ואף שידועה השאלה שאין ההלכה כן בנוגע להלכות שבת¹⁰⁰, הרי דוקא בדיני ממונות בנוגע לאכילה ושתי' ההלכה היא שבנ"י הם (לא רק בני מלכים, אלא) מלכים, כדאיתא בגמרא במסכת ב"מ¹⁰¹ בנוגע לשוכר פועלים: "אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו (בעת מלכותו), לא יצאת ידי חובתך עמהם, שהן בני אברהם יצחק ויעקב".

ועפ"ז מובן מדוע נאמר תחילה "מלך" ואח"כ "בן מלך", כיון שיהודי הוא לכל לראש "מלך" ואח"כ "בן מלך" — כי, הנשמה בהיותה למעלה היא "חלק אלקה ממעל ממש"¹⁰², ומצד זה הרי הוא "מלך"; ואח"כ כשמשלת ויורדת למטה, כמשל הבן שנמשך ממוח האב¹⁰² (שהוא המלך), אזי נעשה "בן מלך".

יג. ועז"נ "משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך":

הסיבה לכך שמדרגא של "מלך" בא לדרגא של "בן מלך", אף שזוהי לכאורה ירידה — הרי זה בגלל שרוצים ליתן לו "משפטיך" ו"צדקתך", והיינו, שכאשר הקב"ה רוצה ליתנם לבנ"י, כמ"ש⁴² "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", אינו נותן זאת לנשמות כפי שהם

96) שהש"ר פ"ד, ד (א).

97) שמואל"ב כג, א.

98) א, ריש ע"ב.

99) קכח, א. וש"נ.

100) ראה תויו"ט ברכות פ"א מ"ב.

101) רפ"ז (ובפרש"י).

102) תניא רפ"ב.

75) אבות פ"א מ"ז.

76) עז, ב.

73) שם כב, א. וש"נ.

74) הלי' יסוה"ת בתחלתן.

כמארז"ל⁸⁹ "כל המלכיות נקראו ע"ש מצרים ע"ש שהם מצירות לישראל", והסיבה לכך אינה בגלל שעשה משהו שלא כדבעי, אלא בגלל שכך רצה הקב"ה,

— הן בנוגע לגלות מצרים שהיתה באופן ד"אנוס על פי הדיבור⁹⁰, ועד"ז בנוגע לגלויות שלאח"ז, כמאמר רבותינו נשיאינו⁹¹: לא מרצוננו גלינו מארצנו —

אבל אעפ"כ, אותו הקב"ה שהכניס אותנו למצרים — גם מוציא אותנו ממצרים, כמ"ש⁹² "ויוציאנו ה' אלקינו משם", וכמאמר המשנה²⁰: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", ורבינו הזקן מפרש²⁰ שהכוונה בזה היא "בכל יום ויום",

ולכן, ההלכה כפשוטה היא שבכל יום, ופעמיים בכל יום, צריך להזכיר יציאת מצרים בק"ש⁹²,

וכיון שענין הזכרון בתורה הוא לא רק לומר מילים, באופן ש"ויפתוהו בפיהם ובלשונם גו' ולבם לא נכון עמו"⁹³, אלא הזכרון צריך להיות באופן שבשעת הזכרון הרי הוא חוזר וחי את הדבר שמזכיר — הרי מובן שבשעה שיהודי מזכיר בק"ש יציאת מצרים, אזי יוצא מהמצרים וגבולים.

וכששואל מניין יש לו כחות על זה, הרי "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים"⁹⁴ — אומרים לו, שאין זה ע"י עבודתו, אלא באופן ש"ויוציאנו ה' אלקינו משם"; הוא רק צריך להחליט שרצונו לצאת ממצרים, ואז יוציא אותו הקב"ה ממצרים, ולא עוד אלא שיוציא אותו "ביד רמה"²⁷ ו"ברכוש גדול"²⁸.

יב. וזהו גם מ"ש בתהלים קאפיטל ע"ב,

— כידוע תקנת ומנהג הבעש"ט שקיבל מרבו בעל הח"י, אחי השילוני, כפי שנמסר ע"י הרב המגיד ורבינו הזקן עד לדורנו זה (כפי שנדפס סיפור הדברים בזה⁹⁵), שבעת הבר-מצוה, שנכנסים לשנת ה"ד, מתחילים לומר קאפיטל י"ד, ועד"ז בבוא הזמן שמתחילים לומר קאפיטל ע"ב —

שהתחלתו "לשלמה אלקים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך":

מדברים שהם ע"ד המיצוע ("פארעווע"), אלא אפילו מדברים המזיקים כו'.

והענין ש"לא ברא דבר אחד לבטלה" — מתקבל גם אצל פשוט שבפשוטים, כיון ש"מבשרי אחזה אלקה"⁷⁷, כפי שידוע מעצמו, שאם הוא רק עושה דבר באופן מחושב ע"פ שכל, כפי שבן-אדם צריך לעשות, אזי עושה זאת בשביל תועלת, ובמדה הדרושה עבור תועלת זו, ואילו להתייגע ללא תועלת, לא מתקבל גם אצל פשוט שבפשוטים, שגם הוא מבין, שאם רצונו בדבר מסויים, ואי אפשר להשיגו אלא ע"י פעולה פלונית, אזי יעשה פעולה פלונית במדה הדרושה להשגת הריוח, או התכלית והתועלת שרוצה להשיג בכך.

ובסגנון אחר — בלשון העולם: בעלת-בית טובה היא זו שבעלותה היא באופן שלא חסר דבר, וגם אין דבר מיותר, כי, אם הדבר הוא מיותר, הרי זה מבלבל⁷⁸.

וזהו דבר שאינו דורש הסברות עמוקות; כל מי שיש לו שייכות לחשבון, ובלשון הגמרא: בר דעת — מונח אצלו שדבר שנעשה ע"פ שכל, אין בו לא חסר ולא יתיר.

ומזה מובן בנוגע להקב"ה ש"לא ברא דבר אחד לבטלה" — במכ"ש וק"ו מבשר ודם שאין אצלו חסר ויתיר, ועאכו"כ בנוגע להקב"ה שהוא תכלית השלימות, שהרי אפילו פשוט שבפשוטים מבין שהקב"ה הוא בעל שכל גדול, ולכן בודאי ש"לא ברא דבר אחד לבטלה"⁷⁹.

ולכן: כיון שהקב"ה ברא אותו — יודע שמציאותו אינה לבטלה, אלא הוא צריך לעשות משהו; וכיון ש"ימים יוצרו"⁸⁰, שניתן לו מספר ימים ושנים טובות, שבהם יש ריבוי אפשרויות ויכולות ברגעים רבים — הנה במכ"ש וק"ו מזה שהי' מנצל כל רגע וכל אפשרויות להנאה ותענוג שלו, הרי עאכו"כ שצריך להבטיח שתתמלא התכלית שבשבילה ברא הקב"ה את העולם ואותו בכלל, ולא רק בכללות, אלא באופן שכל רגע וכל פרט יהי' מנוצל לשמש את קונו, ומתוך עמל.

ומזה באה תוצאה שני' — שאם עובר רגע שלא ניצל אותו, הנה לא זו בלבד שהיתה לו הזדמנות ואפשרות לפעול דבר טוב ואיבד אותה, אלא שבכך הלך נגד כוונת הבריאה, רח"ל, שהרי הוא מאמין ומבין

(89) ב"ר פט"ז, ד. תהלים עח, לר"ז.

(90) נוסח הגש"פ. ברכות ה, ב. וש"נ.

(91) סה"ש תרפ"ז ס"ע 169. וש"נ. (95) קובץ מכתבים — אמירת תהלים,

(92) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח רסס"ז. וש"נ. ולאח"ז באג"ק שלו ח"י ע' נג.

חכ"ח ע' 47 ואילך. ועוד.

(77) איוב יט, כו.

(78) ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 150. (80) תהלים קלט, טז. וראה לקו"ש חט"ז

(79) ראה גם "רשימות" חוברת מד. לקו"ש ע' 273. וש"נ.

בשכלו שהקב"ה הוא בעה"ב טוב, וא"כ, כאשר לא נשלם פרט מסויים בבעלותו של הקב"ה, הרי זו אמנם אשמתו של מי שלא עשה פרט זה, אבל בכך הוא מזיק רח"ל את כללות כוונת הבריאה!

ובלשון שכותב רבינו נשיאנו בנוגע לענין של השגחה פרטית⁸¹ — שההשגחה על כל פרט בעולם היא לא רק בנוגע לפרט זה, אלא זהו חלק מהכוונה הכללית של כל הבריאה כולה (ובשביל זה אין צורך להגיע דוקא ל"קבלה" או "השכלה" וכו', אלא זהו ענין המובן כשמתבוננים בזה אפילו לשעה קלה).

ט. ועפ"ז יובן גם בהסברה נפלאה מ"ש הרמב"ם⁸² מדברי הגמרא⁸³ — בחלק האגדה, אבל הרמב"ם מביא זאת להלכה בספרו יד החזקה — "צריך כל אדם שיראה עצמו.. כאילו חציו זכאי וחציו חייב וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב (שקול).. עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה":

לכאורה אינו מובן: איך אומרת תורת אמת שצריך אדם לראות את עצמו שקול — הרי המציאות אינה כן, כפי שיודע בנפשו שאינו שקול; וכיון שכן, מהי גודל החשיבות של מצוה אחת (מעשה אחד, דיבור אחד או מחשבה אחת), שביכלתה להכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות?!

אמנם, ע"פ ההסברה האמורה שהקב"ה "לא ברא דבר אחד לבטלה", מובן, שמעשה או דיבור אחד או אפילו מחשבה אחת שלו, הוא חלק מהכוונה הכללית של של הבריאה כולה, ואם עושה זאת כדבעי, פועל הוא בכוונה הכללית של כל העולם כולו.

ומצד פרט זה — הנה בשעה שצריך להחליט אודותיו ברגע זה, הרשות נתונה לו לפעול בצד הטוב או בהפכו, מבלי הבט על מעמדו ומצבו בעבר, שאינו מושך אותו לא לכאן ולא לכאן, אלא יש לו בחירה חפשית, כמ"ש⁸⁴ "ראה נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב וגו'" (גם את ההיפך), והקב"ה אומר לו: "ובחרת בחיים".

[ויש להוסיף בזה, שכיון שבעה"ב טוב יודע מעצמו שצריך לקחת

בחשבון עם מי יש לו עסק... כך, שמאיזו סיבה שתהי' יכול להיות שיצטרך להתמודד עם ענין בלתי רגיל, לתקנו כו', ואם אין אופן לתקן ח"ו, אזי אין הבעלות שלו בשלימות — הרי בהכרח שישנו גם ענין התשובה, שפועלת בשעתא חדא וברגעא חדא⁸⁵ על כל משך החיים, כהעובדא דראב"ד שקנה עולמו בשעה אחת⁸⁶ (אלא שצריך להזהר מהענין ד"האומר אחטא ואשוב", להפסיד רגע או פרט מסויים, בגלל שלאח"ז יכול להיות ענין התשובה, כי, "האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו כו"'⁸⁷).

ונמצא, שבנוגע לפרט זה הרי הוא שקול; ומצד זה שהפעולה שלו נוגעת לכל העולם כולו, הנה גם כל העולם כולו הוא שקול.

י. ומזה מובן גם בנוגע לענין העמל — "אדם לעמל יולד":

כיון שצריך לעמוד כל היום כולו במעמד ומצב שיראה את עצמו שקול, ולהזהר שלא לאבד אפילו רגע ופרט אחד — הרי מובן אפילו לפשוט שבפשוטים, שזהו ענין של עמל, עבודה ויגיעה גדולה (כפי שכל אחד רואה בחוש בחייו בכל יום, ללא צורך לעיין בספרי מוסר).

ועפ"ז מתורץ גם מה שדובר בארוכה⁸⁸ בנוגע לענין העמל בשבת, דלכאורה, כיון שבשבת אסורה כל מלאכה, אפילו מלאכת אוכל נפש, איך שייך לומר בשבת "אדם לעמל יולד" — כי, העמל הכי גדול הוא לקיים את פס"ד השו"ע "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", בכל רגע ובכל פרט שבכל יום ויום, ועאכו"כ ביום השבת או יום טוב ועד ליום הקדוש.

יא. אך עדיין שואל יהודי שאלה:

במסגרת בעלותו של הקב"ה — בראו אותו לכתחילה עם כחות מדודים, במדה וגבול, הן בנוגע לעניניו הגשמיים והן בנוגע לעניניו הרוחניים, ובעולם שהוא מלא שינויים, עד שאין רגע דומה לחבירו. וא"כ, איך תובעים ממנו לעמוד בתמידות באותה תנועה, מהרגע שעמד על דעתו עד לרגע האחרון בחיים חיותו בעלמא דין?!

והמענה על זה — הענין דיציאת מצרים:

הן אמת שהוא נמצא במיצרים וגבולים, ועד למצרים כפשוטו,

81 ראה כש"ט בהוספות סקע"ט ואילך. 82 קידושין מ, סע"א ואילך (ובפרש"י).
83 ע"ז יז, סע"א. 84 נצבים ל, טריט.
85 זח"א קכט, סע"א. 86 יומא פה, ב (במשנה).
87 ראה מכתב ח"י אלול דאשתקד (אג"ק חכ"ז ע' תקא ואילך). וראה גם מכתב ח"י אלול תשל"ט (לקו"ש ח"ט ס"ע 600 ואילך).
88 ה' תשובה פ"ג ה"ד.